

DOSYA NO: 208

Dr. Ensar KÜÇÜKALTAN¹ | UGSAM Araştırmacısı | KASIM 2022

AFRIKA'DA ÇİN DIASPORASI

2000'lerin başından beri Kuzey ve Sahra altı Afrika dikkate değer sayıda Çinlinin yerleşim merkezi olmuştur. Buna rağmen bu alanda yapılan akademik araştırma sayısı fazla değildir. Ancak Çin-Afrika ilişkilerinin sorgulanmaya başladığı son dönemde, Afrika'daki Çin diasporasının anavatanları ile ilişkisi ve bu ilişkinin yaşadıkları kıtaya yansımaları üzerine birtakım araştırma başlatılmıştır.

¹ UGSAM Afrika Araştırmaları Direktörü

Göç, dünya gündemindeki insani sorunların en fazla odaklanılan başlıklarından biridir. Savaşlar, çatışmalar, insan yaşamı için asgari şartların bulunmadığı bölgelere yol açmakta ve stabil, nispeten güvenli alanlara göçü doğurmaktadır. Yakın geçmişte haberlere sıkça konu olan, Kuzey ve Sahra altı Afrika'dan Avrupa'ya doğru olan göç serüvenleri sırasında çok sayıda Afrikalı denizde boğulmuş, geri kalan kısmı da güvenlik güçleri müdahalelerine maruz kalarak sınır dışı edilmiştir. Hedeflerine ulaşmayı başaranlarsa berbat şartlarda yaşam mücadelesi vermektedir. Ekonomik ve sosyal şartlara uyum sağlayamayan pek çok kişi gittikleri ülkelerde çeşitli suçlara karışmıştır. Avrupa Birliği'nin önlemleri bu göçü durdurmuş ve bitirecek boyutlara getirmiştir.

Buraya kadar doğal bir süreç olarak görünse de Avrupa'ya göç girişiminde bulunanların arasında çok sayıda Çinlinin bulunması, durumu yalnızca Afrika-Avrupa ekseninde kalmaktan çıkarmaktadır. Çünkü yapılan araştırmalarda ortaya çıkan sonuç çok sayıda Çinlinin Afrika ülkelerini bir geçiş güzergâhı olarak kullandığını ortaya çıkarmaktadır. Buna göre Çin uyruklu kişiler sınır güvenliği ve göç mevzularında nispeten daha gevşek kuralları olan ülkeleri tercih etmektedirler. Bunların başında da Afrika ülkelerinin gelmesi şaşırtıcı değildir.

Çin vatandaşlarının göç konusunda rağbet gösterdikleri ülkeler çeyrek asırdır Asya'nın güney kesimlerinde bulunan ülkeler olmuştur. Güney Asya'da yer alan bu ülkeler başka yerlere göçün kolaylaştırıcı destinasyonları olarak görülmüştür. Özellikle 1970'ten başlayıp yirmi yıl süren bir dönem boyunca Kamboçya, Vietnam, Laos gibi ülkeler Çin asıllı yaklaşık dört milyon insanın Kuzey Amerika, Avustralya ve Avrupa'ya göçmeden önceki durakları olmuştur. Seyahat eden ve göçen Çinlilerin en büyük kısmı işçilerdir. Bunun yanında üç farklı kesim daha başka ülkelere gitmektedir. Bunlar arasındaki ilk kesimi öğrenciler ve yüksek eğitilmiş göçmenler oluşturmaktadır. Çin Eğitim Bakanlığı 1985'ten başlayarak yirmi yıl süren dönemin verilerini açıklayarak yurtdışında eğitim amaçlı bulunan Çinli sayısını sekiz yüz on beş bin olarak açıklamıştır (Ma, 2008: 93). Turistik amaçlı çıkışlar yıllık yaklaşık beş milyon kişi civarındadır. Üçüncü kesim, Çinli firmaların projelerinde kısa dönemli çalışmak üzere başka ülkelere gidenlerdir ki sayıları yaklaşık bir milyona yakındır. Bunların kontratlı olarak çalışanlarının sayısı 2016 yılında iki yüz otuz bine yakındır (China-Africa Research Initiative, 2018). Afrika özellikle bu üçüncü grubun sıkça adresi olmaktadır. Afrika özelinde Çin göçünün en fazla dikkat çektiği nokta, Çin'in iş alanı ihracatı ile işçi ihracatını birlikte yapıyor olmasıdır.

Afrika çok uzun zamandan beri Çin diasporasının bulunduğu bir kıta özelliği taşımaktadır. Halk Cumhuriyeti'nin 1949 yılındaki kuruluşundan sonra, daha önceki bölümlerde tahlil ettiğimiz Üçüncü Dünya söylemi ve bunun emperyalizme karşı ortak savunusu ile beraber, kıtaya giden Çinli sayısı da artmıştır. 1960'tan başlayarak yirmi yıl süren evrede, çoğu alanlarında uzmanlardan oluşan yüz elli bin kişi kıtaya gitmiş ve tarımdan altyapıya, karayollarından tren yollarına kadar geniş bir yelpazedeki projelerin gerçekleştirilmesi için çalışmışlardır (Perret, 2007). 2001'de yüz kırk bine yakın olarak tahmin edilen kıtadaki Çinli sayısı, 2007'de dört yüz bini bulmuştur. Önceden Çin'in güney ve batı bölgelerinden kıtaya gelenler artık ülkenin tüm bölgelerinden Afrika'ya gelmektedirler. Çoğu kalıcı olma amacıyla olan bu yolculuklar kıtaya Çin'den gelişin altmış ve yetmişlerdeki şekilden farklı bir hal aldığı göstermektedir. Çin ve Afrika arasında

artan uçuşların da bu hareketlenmede büyük payı bulunmaktadır (Jacques, 2016: 430). Tüm kıtadaki, Çin diasporası sayısının altı yüz bine kadar çıktığı tahmin edilmektedir. Bunlara her yıl kısa süreli Afrika seyahati yapan çeşitli meslek gruplarından kişiler de eklenmektedir. Çin göçünü üç farklı kategoriye ayırabiliriz. Bunlardan ilki geçici işlerde çalışmak üzere kıtaya gelen Çinlilerdir. Daha çok kısa süreli kamu işlerinde ve inşaat işlerinde çalışmaktadırlar. İkincisi girişimciler ve daha çok tüccarlardır. Çoğu zaman Çin'den gelmekle birlikte, farklı diasporalardan da bu gruba katılanlar olmaktadır. Üçüncü kesim ise, Kuzey Amerika ve Avrupa'ya geçiş imkânı arayan kişilerden oluşmaktadır.

Tahminlere göre bugün Afrika'da aktif olarak çalışan on bin civarında Çinli şirket bulunmaktadır. Bunların bin kadarı Afrika'daki yerel Çinli şirketlerdir (Kartik, Sun, & Kassiri, 2017: 11). Şirketler genellikle hammadde ticareti ile altyapı projelerinin uygulanması konularıyla ilgilenmektedir. Doğu Afrika gibi bölgelerde bu sektörler özellikle kamu işleri ve telekomünikasyon da eklenmektedir. Elektrik dağıtım şirketlerinin özel sektöre satılışları genellikle Çinli firmaların bu alanda da olmasını sağlamaktadır. Bugün Çinli firmaların işlerinde çalışan yaklaşık yüz bin Çinli'den bahsedilmektedir. Tamamına yakını Çin hükümeti tarafından sağlanan hizmetlerle Afrika pazarında bulunan bu şirketler, geçici işçi göçünün de en büyük etkenleridir.

Çinli şirketler daha önceki bölümde de değinildiği üzere sektörleri ile ilgili işçileri, yöneticileri ve varsa gerekli malzemeleri kendi ülkelerinden kıtaya getirmektedirler. İşçiler, sözleşmelerinin sonunda genellikle ülkelerine dönmektedir. Bununla beraber, aralarında Tanzanya, Kenya ve Uganda gibi ülkelerin bulunduğu birtakım yerlerde Çinli işçilerin kalmaya karar verdiğini görmek de mümkündür. İşçilerden kalanlar, genelde kendilerini küçük girişimci olarak tanımlamakta ve ticaret, yemek gibi işlerle uğraşarak, bu ülkelerdeki geçimlerini sağlamaktadırlar. Günde ortalama yirmi dolar kazanan işçiler, Çin'de kazandıklarının iki katını kazanmanın mutluluğu içerisinde Afrika'yı önemli bir fırsat olarak görmektedirler.

Çin göçündeki kilit nokta, göçenlerin durumu değil, Çin hükümetinin göçe verdiği destektir. "Kuşak ve Yol" kapsamında önemli bir konumda bulunan Doğu Afrika'da, Çinli sayısının artması Çin Komünist Partisi tepe yönetimi tarafından da istenen bir durumdur. Afrika'nın bağımsızlık sürecinde üçüncü dünya dayanışması başlığı altında teşvik edilen göç, sonrasında çeşitli siyasi ve ekonomik amaçlar için teşvik edilmektedir.

Günümüzde pek çok bölgede olduğu gibi Doğu Afrika bölgesi başta olmak üzere, kıtanın hemen her bölgesinde "Çin Kasabaları" kurulmaktadır. Hatta Güney Afrika gibi bazı yerlerde bu kasabaların "Çin Şehirleri" olarak adlandırılacak şekilde daha büyük yapılara evirildiğini görmek mümkündür. Bu şehirlerin ya da kasabaların oluşmasında yeni göçenlerin payı olduğu kadar, daha önce kıtaya yerleşip, bulunduğu ülkenin vatandaşlığını da alan Çinlilerin payı da vardır. Yeni göçenler, bu ülkeleri tercih sebeplerinin yıllar önce oraya yerleşen akrabaları olduğunu belirtmektedirler (Ma, 2008: 98). Bu durum göç sistematiğinin de son yıllarda değiştiğini göstermektedir. Çünkü yeni göçen bu insanlar, gittikleri ülkelere yanlarında sermaye yapabilecekleri kadar parayla gitmektedirler. Çoğunun asıl amacı Avrupa'ya göçmek olan bu insanlar, "Çin Kasabaları" içerisinde ticaret yapmakta ve hatta yerlileri çalıştırarak malları onlara sattırmaktadırlar. İçlerinden bir kısmı yerleşik düzene geçerek temelli kalmaya karar vermekte ve kendilerinin yanına benzer amaçlarla gelecek akrabaları için bir liman olmakta, yeni göç düzeni de bu şekilde devam etmektedir. Çin diasporası yeni Çin göçünde önemli bir etken olmaktadır.

Afrika'ya göçen Çinliler, çoğunlukla ülkelerinden getirttikleri tekstil ürünleri, ayakkabılar, elektronik aletler, bisikletler gibi ürünlerin satışı ile geçimlerini sağlamaktadırlar. Girdikleri ticaret alanları genellikle Afrika insanının en fazla ihtiyacı olan ürünlerin en ucuz maliyetle satılabileceği alanlardır. Batı ülkelerinden ithal edilen ürünlerin yarışamayacağı fiyatlarda olan bu ürünler çok tercih edilmektedirler. Araba alabilecek durumda olmayan ortalama bir Afrikalı, elli-yüz dolar arasında satılan bir Çin bisikletini kolaylıkla alabilmekte ve Çinli misafirlerinin ticaretine katkı sunmaktadır. Küçük gibi görünse de bunun gibi örnekler Çin hükümeti tarafından destek görmektedir. Çünkü göç ile önemli sayıda Çinlinin kıtaya yerleşmesi, tüm kıtada faaliyetler ve projeleri bulunan Çin için aynı zamanda maliyetsiz iş gücü anlamına gelmektedir. Bir diğer avantaj da göç vesilesi ile Çin diasporasının güçlenmesi ve bunun da diaspora-Çin ilişkilerini olumlu etkilemesidir.

Kaynaklar

- CARI. (2018). Chinese Workers in Africa. China-Africa Research Initiative. <http://www.sais-cari.org/data-chinese-workers-in-africa>
- Jacques, M. (2016). Çin Hükmettiğinde Dünyayı Neler Bekliyor? (S. Oğuz, Çev.). Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- Kartik, J., Sun, I. Y., & Kassiri, O. (2017). Dance of the Lions and Dragons, Washington: McKinsey.
- Ma Mung, E. (2008.) "Chinese Migration and China's Foreign Policy in Africa." Journal of Chinese Overseas, 91-109.
- Perret, C. (2007). L'Afrique et la Chine. Diplomatie(24): 32-43.